
ANIMADVERSIONES IN PLAUTUM.

EX AMPHITRUONE.

Vers.

1. *Vorsus.* pro *versus.* e mutato in o, more veterum Romanor. ita et *vostrum* pro *vestrum.* *advortite,* *advorsus,* pro *ad-vertite,* *adversus* etc. quod semel dictum sit.
4. *Civem agit in terris,* Hominis personam gerit.
18. *Thebano poplo.* pro populo. ita in lingua hispanica *poblo.*
19. *ut sit* qualis sit, quali ingenio. nempe qui propter mulieres saepe olympum deserat. nam mulierosus fingitur ille Deus.
29. *illunc.* Formâ antiquâ pro *illum*
30. *Qui me alter.* veteri formâ pro *Quis.*
32. *Tres-viri,* qui *Treviri,* *Triumviri,* et *Triumviri capitales* audiebant: minores Magistratus quibus munus incumbabat urbis tranquillitatis et securitatis. De eorum scelere cognoscebant qui cum cives Romani non essent, in urbe habitabant. carceris inspectionem habebant
33. *e promptuaria Cellâ.* in quâ reconditur quidquid est cibi, Rossice *погребъ. le cellier.* unde facete Sosia se depromptum iri quasi pernam e cellâ,
38. *Heri immodestia.* animus impatiens, non moderatus;
39. *ingratiis.* me nolente, me invito.
41. *Servos.* pro *Servus.* Formâ veteri, imitatione Graecorum, qui 3am declinationem, ex qua 2a Latinorum fluxit, formant in OS. Semel dictum sit,
45. *aequom iniquom.* archaismus. Solemnis est apud Plautum mutatio *τῶ um* in *om.* Sic semper occurrit *quom* pro *cum.*
48. *numero mihi in mentem fuit.* numero et numerum illico, modo modo, hic et nunc.

Vers.

50. *Nae*, è graeco *val.* cortè,
 50. *adoreā.* est distributio frumenti, annonae, hinc generaliter *domum*, et nonnumquam *gloria*, quia gloriosum primis Romanis videbatur farris copiā abundare.
 64. *quom illò* pro *illuc.* ut et versu 71, et ubiq apud Plaut.
 78. *sin aliter sient animati.* si alium animum habeant. observa *sient* pro *sint*, forma veteri, *siem, sies, siet*, pro *sim, sis sit*.
 90. *mores hujus-similis*, pro *Similes*. ita Semper apud Romanos nomina 3ae decl. in *is*, quatuor casus similes habent, nom, gen. Sing. nom. et accus. plur.
 92. *telo suo sibi, malitiā.* id est propriis armis, quorum malitiā est precipuum.
 95. *credo ego hac noctu Nocturnum.* Nocturnus, subaudito *aster*, idem ac *vesper*.
 98. *jugulae*, constellatio Orionis. *Vesperugo.* idem quod *vesper*. *Vergiliae* sunt Pleiades, Septem stellae in caudā Tauri posita. *vergiliae* dictae, a *Vere* quia ad finem veris oriuntur.
 119. *in soporem conlocastis.* scilicet in soporem perpetuum, in mortem.
 135. *quī possim.* ita ut possim
 quojus. pro cuius. ita semper Plautus et veteres
 160. Horunc. Veteri more, *pro* horum.
 173. Vaniloquos. *pro* Vaniloquus.
 179. scibam *pro* sciebam. Solenne apud Plautum, ut aibam *pro* aiebam. Semel sit dictum.
 204. *ut matre fuerat natum.* id est sine aqua, ut è vite exierat.
 228. *Med*, pro *me.* apud Veteres Romanos ablativus d addito terminabatur. ita dicebant. *ted, sed, merceded, virtuted.*
 248. *irritassis.* animadvertite formam veterem futuri praeteriti. *pro irritaveris.*
 269. *jam tuatim facis.* i. e. tuo more agis.
 272. *scelus*, vocativo casu, id est, *nequam, sceleste*, ita saepe *Malum*, dicitur pro *improbe*, *nequam, furcifer*, tam scelestus est ut scelus ipsum esse videatur.
 277. *Domi te esse.* hinc lubet errorem grammaticorum expungere, qui docent *Domi* esse tertio casu, seu dativo, 4tae declin. Falsum est omnino et legibus gram matices repugnat. *Domus*

Vers.

- utriusque est declinationis quartae et secundae *Domi*. genitive casu ponitur, cum ellipsi *intus. est ne domi?* id est *est ne intus domi*. Graeci simili sed diversâ ellipsi gaudebant, et dicebant ἐστὶν ἐνδοῦν; subaudito ἐνδοῦ. *est ne intus. subaudito Domi*,
 344. *ita nugas blatis*, ineptias effutis. *Blatire* est garrire.
 349. *Simitu. pro simul*.
 350. *infectâ dicta re eveniant tua*. utinam quod dicis non verum sit.
 352. *nunc fuat. pro sit*, more antiquo. quod et usurpavit Virgilius *Tros Tyriusve fuat*, nullo discrimine habetur.
 356. *Capiam Coronam*. qui sacrificium celebrabant, vel qui festum diem agitabant, illis mos erat, nec non servis eorum, capite corona redimito, diem integrum transigere.
 357. *Escendero*. quasi ascendero.
 360. --*Quid id mea. subaud. interest*.
 364. *ulmorum Acheruns*. id est exitium virgarum. nam ex ramis ulmeis conficiebantur virgae quibus servos caedebant, et in servis nequam multae virgae peribant.
 397. *prohibessis. pro prohibebis*, veteri more.
 401. *Bacchanal exercere*, ebrius esse, ut pote qui orgia Bacchi celebravit.
 411. *ego heros sum tuus. pro herus*
 414. *quae intemperiae* id est, *quae insaniae*. videsis et in *Aulularid.* p. 27. v. 5.
 416. *mutatos Atticos in Arcadia homines*. ludit in fabulam Lycaonis.
 422. *Gradus grandire, gallicè allonger le pas*.
 427. *Ogganis vel obgannis gannire*, clamitare prae gaudio ut canes solent quando venatum exeunt, vel ferae vestigia sentiunt. *Obgannire*, molestias alicui creare nimia loquacitate.
 434. *priusquam stomachum detexerit*. hic *stomachum, iram*, priusquam iram deposuerit.
 435. *Mastigiam*. *Mastigias* vox graeca quae significat *servus nequam* qui in dorso vestigia flagrorum gerit, nam ὤξισξ flagellum
 451. *grallatorius*. grallae sunt quod gallice vocamus *des échasses*, Rossice хо́дьяи. hinc *grallatorius*, qui grallis utitur, et metaphorice qui amplis passibus graditur.
 461. *Excantat excantare. gallice ensorceller*. Rossice колдовать.

Ex Aululariâ.

Vers.

496. cum oculis emissitiis. *id est* cum oculis emissarii, exploratoris.
500. *stimulorum seges*. gallice *grenier à coups de bâtons*. in quam stimuli aggeruntur, in cujus dorso pluunt stimuli.
501. *illuc regredere*. ironice dicitur, quasi: Ita sis audax ut regrediare.
513. *respexis*. pro *respexeris*
514. *te dedam discipulam cruci*: id est te tradam cruci: discipulam jocosè dicitur; ut pueri ludi magistro tradantur et saepe ab eo excruciantur, ita te discipulam tradam cruci.
517. *ne nihil verba duit*. veteri more, pro verba det. *verba dare est fallere*. decipere
529. *Defaecato animo*, id est, hilari animo, qui omnem solitudinem exuit.
543. *Extempulo*. pro *extemplo*.
571. *magnas factiones*. id est, clientum ingentem numerum.
- ibid.* *Dotes dapsiles* splendidas, a graeco *Δαψιλῆς*, splendidus, magnificus.
580. *quisquam curialium*. nemo ex meâ curiâ. plebs Romana per tribubus dividebatur, et una quaeque tribus in decem Curias.
581. *properare propero*. Atticismus per imitationem: nam Attici simile verbum et nomen simul usurpare gaudent, et dicunt *ludere ludum*, *facere factum*.
592. *dote cassam*. privatam, destitutam,
596. *fert lapidem*. scilicet *panem* ut alliciat, *lapidem* ut feriat.
598. *onerat aliquam zamiam*. *Zamia* vox graeca *ζῆμια*. multa, damnum.
599. *novi Polypus*. *Polypus*, *Vermis molluscus*, qui octo brachiis donatus est, concavitate terminatis cotylè nominatâ, cujus ope, aere retracto, potenter tenet, quidquid tetigerit.
602. *aurum harpagatum*. *harpagatum* furtim ablatum, a voce graeca *ἁρπάγων*. quae designat *uncum* idoneum ad extrahendum aliquid e foveâ, vel e puteo. hinc *ἁρπάγων* est quoque *fur*. *Molerus* noster avarum suum *Harpagon* nominavit, ex aviditate et cupiditate lucri faciundi.

Vers.

628. *factiosum* id est potentem, cui multi sunt clientes: nam divitum clientela, factio vocabatur.

629. *Locassim. pro* Locavero.

639. *ne duas. pro* ne des.

641. *sed tibi....* Euclio audiens strepitum intus, timet ne eum furentur.

644. *illis legibus. id est, ea* conditione.

680. *inferiorem gutturem. id est, podicem.*

681. *ne quid animai. pro* animae.

693. *Milvum vadarier* Vadari est inter litigantes, quando actor postulat a reo ut sponso rem prebeat, se die constituta sistet ante iudicem: et generaliter, *diem dicere*. Hinc, vadimonium deserere dicebatur de eo qui non obibat vadimonium.

700. *Filiai. pro* Filiae. ita Lucretius: iphianassai faedarunt sanguine faede. et Virgilius: aulai pro aulae. Animadvertas hanc formam a veteribus Romanis usurpatam *venisse* a lingua Graeca, dialeto Aeolica, in qua $\mu\tilde{\sigma}\sigma\alpha$, genit $\mu\tilde{\sigma}\sigma\alpha\iota\varsigma$, deinde $\mu\tilde{\sigma}\sigma\alpha\varsigma$. item et Latini *pater-familiai, vel familias*.

709. *profesto egere liceat. profestum.* dies ante festum et generaliter *profana* dies, ante vel post, in qua *vacatur* a sacris. itaque sensus est gallice si vous prodiguez le jour de la fete, il faudra jeuner le lendemain.

715. *tusculum.* modicum thuris. *tus pro thus* veteri more,

727. *muraenam exdorsua. exdorsuo.* resecare pinnam dorsualem, et generaliter *ossa adimere*.

729. *artoptam, artopta. gallice* une tourtiere. Vas in quo concoquitur atrocreas, *une tourte, un pâté*.

731. *glabriorem reddas, quam volsus ludius' st.*

Ludius est histrio, saltator, at cum eorum plerique voluptuarii et effeminati erant homines, curabant ut ne umbra quidem pili remaneret in corpore suo. unde Comicus facete. *Gallum glabriorem reddas quam volsus Ludiu' st,* Gallice *rends moi ce poulet plus uni qu'un danseur épilé---*

753. *faciunt officium.* ironice dicitur. faciunt quod facere solent, absente domino, clamitant, jurgia excitant, tempus terunt.

757. *Veni in bachanal coquinatum.*

Bacchanal, est Bacchi festum in quo clamores ciebant Bacchantes. unde Bacchanal dicitur pro loco, vel coetu strepitoso.

Vers.

739. *ita me iste habuit Gymnasium:* adeo in me se exercuit senex.
740. *ligna.* Fustes. *præbere lignum,* quod lepide Galli dicunt *donner une volée coups de bâtons.*
743. *ipsus Magister.* pro ipse Magister,
745. *ad tres viros,* vide quod de tribus viris diximus supra: Amphitruo V. 32.
759. *ita me bene amet Laverna.* furum Dea.
760. *pipulo hic differam.* pipulus est gemitus, proprie avicularum. *differere aliquem* est distahere, auferre et nunquam excruciare, ut hic: te clamoribus meis excruciabo ante domum, in ipsa plateâ, ut ante omnes erubescas.
763. *hoc quidem.* scilicet fustis quem gerit,
768. *pro vapulando.* quia vapulavi.
777. *quaid opus est Verbis.* lege quid opus est verbis.
790. *scirpea induitur ratis* ita apud antiquos cognita erat *scaphandri* usus.
791. *qui laborent.* lege. *qui laborent minus.* ut laborent mi.
793. *tanquam catapirateria.* ars piratarum, quae non nisi summa cum diligentia, summo que periculo non ediscitur.
796. *censione bubulâ.* id est flagrum vitabit. e corio bubulino flagella conficiebantur. *censio est punctio,* a verbo graeco Κεντέω. *pungere.*
797. *nec suâ operâ etc.* nec compedes, qui ferrei erant, splendent ex ejus usu,
803. *quiquam indicassis.* veteri scripturâ, pro *quiquam indicaveris*
817. *si reperero.* forma antiquâ pro *reperiero.*
818. *congiale-fideliam.* fidelia est *dolium, vas.*
- 820 *Corvos* pro *Corvus*
822. *artem facere ludicram.* ad est cor meum subsultabat.
- 827, *commerci,* pro *commercii.*
830. *redde huc sis.* noster Molerus comicorum omnium longe princeps hanc scenam felicissime expressit in fabula sua *L'avare.* quam legere operae pretium est,
841. *nivi adeo &c.* nisi quod abstulisse velem.
863. *Ea Sublevit os.* me fefelit, me decepit. os sublinere, decipere
867. *nam quod edit.* locus sat obscurus quem ita elucidandum censeo: senex avarus cupit videre corvum qui probe eum monuit, et cum

Vers.

- pro remuneratione dare illi aliquid manducandum deberet, prae avaritia vult tantum illi benedicere, addens ad excusandam parcimoniam: nam quod esum illi darem plane perderem.
886. *Perii interii.* pulcherrima scena quam pulcherrime imitatus est Molerus noster.
891. *qui vestitu et cretâ occultant sese.* qui philosophi et homines frugi videri cupiebant vultum creta oblinire solebant, ut pallore severos mores nuntiarent.
915. *ad illam inlexit* impulit. illecebris me adduxit.
922. *Quid tibi ergo meam-tactio.* id est, quare meam rem me invito tetigisti. observandum est quod *meam* regitur nomine *tactio*. etenim nomina Verbalia, i. e. quae derivantur a verbo, eodem quo verbum ipsum regimine gaudent. itaque *tactio meam*, idem est quod *tactio meae*
926. *Aurum matronis.* inaures, monilia, armillas et varia mulierum ornamenta quae et *mundus muliebris* vocantur.
982. *in fabâ se reperisse.* Faba, puerorum ludus *iu fabâ reperire*, est ludo lucrari.
991. *I pegaseo gradu. i. e. Volans.*

Ex Capteivis.

Versu.

11. *ille ultimus.* indicat histrio aliquem de plebe: nam pauperes de plebe gratis admittebantur in theatro; ultimis et remotissimis locis sedebant: et quia *gratis* admittebantur, histrio addit *quando histrionem cogis mendicari*.
16. *ope vestrâ censerier.* i. e. *vos divites*, nam bona existimabantur ex *Censu* qui erat catalogus tributorum. *Censeri* est *inscribi in Censu*, itaque *possidere opes*.
34. *de quaestoribus.* venditiones pro emolumento thesauri publici ex auctoritate Quaestorum fiebant.
84. *Levior labos erit,* ita et horatius:
 durum, sed levius fit patientiâ
 quidquid corrigere est nefas.
 animadvertas *Labos pro labor.* antiquitûs enim ita proferebantur multa nomina ut *arbos*, *colos* nec non *tempos*. S deinde mutato in *T*, more dorico, nam ista dialectus origo

Vers.

- fuit et norma primitivae linguae Latinae: dixerunt, *labor*, *color*, *arbor*; et *tempor* unde genit, *temporis*: et cum *o* et *u* promiscue pronuntiarentur, accidit multis in nominibus ut *o* modo in *u* modo in *o* verteretur, et a *tempos* *tempus* effectum est.
122. *servibas* pro *serviebas*. ita et *aibas*: pro *aiebas*: solenne est apud autorem.
143. *honoratissimum?* tolle punctum interrogans.
168. *fortuna humana fingit artatque*. *artat* a voce graeca ἄρτῶν *aptare*, agglutinare, accommodare, *humana* pro *res humanas*.
202. *Donicum*. pro *Donec*. solenne apud nostrum.
203. *Verum* lege *Verum*.
221. *Dice*. pro *dic*. ita et *face* pro *fac*, *duce* pro *duc*. nihil frequentius apud veteres scriptores.
231. *pro rotâ* quae utroque sensu vertitur.
241. *Ac si non rebitas*. redeas. a veteri *bito*, quod *eo* significat. Vide et versu 266.
313. *Sultis*. pro *si voltis*. frequens occurrit apud Plautum,
318. *quam* lege *quâm*
319. *spernuntque se*. id est *dissipantur*.. nam *sperno* non significat *contemno*, nisi eo quod primum significat *disseminare*; est verbum graecum primitivum σπέρω, quod deinde σπείρω pronuntiatum: atqui quod contemnimus facile dissipamus et disperdimus,
355. *qui sputatur*. lege *quî* id est *quo*, in quem sputatur. Veteres eâ erant opinione quod excreatio in aliquem morbosum posset contagionem morbi avertere. ita, ut Adrasteiam placarent, (quae Adrastea ulciscabatur eos qui nimis magnificè de se sentiebant aut loquebantur) ter in sinu suo sputabant
364. *Alcmeo atque Orestes*. uterque. occisâ matre, a furiis correptus, *Lycurgus*. rex thraciae; cum nutrices Bacchi pepulisset, et in mare deturbavisset, incidit in insaniam et a Baccho occisus.
- 378-reconciliasso pro reconciliavero.
391. *amisi*. *misi* *ad*. frequens apud nostrum.
415. *Garriet quod neque pes. etc.* id est quod nullum sensum habeat. ita gallicè proverbialiter dicimus: *dire des choses qui n'ont ni queue, ni tête*.

Vers.

416. *Ajacem - ipsum vides*, Ajax, ob sibi denegata Achillis arma, insanus factus est, et se ipse occidit.
418. *Inter sacrum et saxum sto.* id est inter aram et securim, in summo periculo versor,
420. *Audibis pro Audies*; Veteri more,
439. *deruncinatus, deartuatus.* avulsus, cujus membra disjuncta sunt.
440. *Technis* id est *dolis* vox est graeca τέχνη.
447. *Verba mihi data.* Verba dare, est fallere, decipere.
431. *Reliquit pigneri putamina.* animadvertas, antiquum illud pigner, pigneris pro pignus, pignoris: ita vulner pro vulnus certe dictum fuit, et temper, temperis: unde temperi apud nostrum, Trinummo act. IV. scen. 2 pro tempori.
452. *Os sublevare offuciis.* i. e. me deluserunt dolis.
468. *Confecisti.* id est perdidisti.
485. *ut Acherunti clueas gloria.* cluo, celebrer fio, est vox graeca.
489. *Si istud taxis.* i. e. si imperaveris; a Verbo graeco τάσσω fut. τάξω. imperare sed fortasse legendum si istud faxis,
499. *illi quoi operam dabam.* leg. quoi, id est cui.
517. *ibis in Latomias* i. e. in Lapididinam. ubi Lapides exciduntur, Latomia a verbis graecis, λαῖς lapis et τομέω excido.
519. *sesqui opus*, dimidium operis plusquam caeteri.
523. *custodibitur.* pro custodietur.
535. *rebitet pro redit.*
539. *recta in Phylaeam.* lege in Phylacem in carcerem. a Verbo graeco Φυλακή, carcer.
570. *in publicâ celoce.* Celox a voce Graecâ Κελοξ. est navis actuaria.
575. *Nαὶ τὸν Ἀπόλλω.* lege Ναὶ τ. A. ita per Apollinem.
650. *aut Monedulae, aut anates, aut Coturnices* nomina sunt instrumentorum quibus Lapididae utuntur. sunt quoque nomina avium quibuscum ludebant patricii pueri. Athenienses adolescentuli Coturnicum pugnibus valde delectabantur; unde ὀρτυγοκόποι audiebant qui tempus hisce deliciis terebant.
663. *Surpuir* pro surripuit.
669. *Qui pudicitiae.* quia hanc fabulam omni comica obscenitate purgatam exhibuit Plautus, ut ipse exponit in prologo, his verbis :

Non pertractate facta est, neque ut caeterae.
 Neque Spureidici insunt versus immemorabiles,
 Neque perjurus Leno est, nec meretrix mala,
 Neque miles gloriosus.

Ex Mostellariâ

Mostellaria, diminutiva vox: a *Monstrum*, *monstellum*,
mostellum, et inde Mostellaria dicitur haec fabula, in quâ
 Phantasma, seu spectrum creditur habitare domum
 Theuropidis.

Vers.

5. *Nidor*. Carnis assatae odor est, et cum oppletus sit nidore
 Tratio, *nidor* appellatur a Grumio. Potest quoque sumi in
 deterrimam partem, quia male olet: ita graeci *μυροπῶλας*
 vocitabant, qui teterrimos ventris flatus edebant.
6. Ante aedis. *pro aedes*.
8. *Abi dierecte*. *pro rectâ*. saepius occurrit ut iterum monere oporteat.
11. *Quem absentem comes*, i. e. devoras, cujus bona comedis, a co-
 messe.
12. *Frutex*. ita et *stipes*, *truncus*, *fungus*, dicitur *pro ineptus*.
18. *Numero*. i. e. *brevi*. *genus ferratile*, ex catenis ferreis quibus
 devinciabantur servi nequam.
21. *Pergraecamini*. graecari et pergraecari, more graecorum vivere,
 inebriari. nam graeci validi potatores erant.
22. *Obsonate pollucibiliter*. i. e. magnifice, laute, opipare, splen-
 dide. a vespero usque ad lucem.
35. *Mei tergi facio hoc*. i. e. ego vabulabo, non tu.
38. *Hara suis*. gallice *toit à porc*.
44. *Fungi fortunas meas*. contra leges recentioris grammatices.
56. *Orationis operam compendi face*: breviter loquare.
Ervom. Lens. Bubus, pro Bobus. antiquè *Buebus* dicebatur.
61. *Este* i. e. *manducate*. *faites bonne chère*.
96. *Simul gnarures vos volo esse*. i. e. cupio vos cognoscere.
gnarures quasi gnaros
114. *Usque mantant*. manent, expectant.

Vers.

126. *Eis danunt.* i. e. dant.
120. *Unum ubi emeritum stipendium.* gallice *apres un an de service.*
132. *In fabrorum potestate.* i. e. in parentum pot.
133. *Disciplinae aliis eram.* i. e. *exemplum aliis eram.*
138. *Nam illi ubi fui. illi pro illic.*
174. *Da cito cantharum,* cantharus vas vinarium, ad dimidii ovi speciem et ansatum.
177. *Nusquam stabulum.* hic *stabulum* est quod stabile et firmum reddit.
- 198 *deposivit.* antiquâ scripturâ, pro *deposuit.*
Hinc videre est antiquitus *posio* pro *pono* dictum fuisse, unde participium *positus*; ita certe *posui* a *poseo* venit; nam primum omnia verba regulariter procedebant.
220. *madeo metu.* vocum jocus: ut dicitur *madere vino*, ille dicit *madere metu.* sed est et ludus in vocem graecam μέθυ quae significat vinum merum,
221. *pote'st.* pro *pote est.* *pote*, neutrum τῆς potis, possibile, ita *pote est* est quasi *potest.*
232. *Plumâ haud interest.* proverbium, *parum refert.*
247. *sarcinam imponam,* ut asino. hic significat *deludam*, ita gallice dicimus, *bâter quelqu'un* id est *eum deridere.*
252. *imposisse pro imposuisse.* Vide sis quod jam diximus ad vers. 198.
285. *tangite vos quoque terram.* ad *averruncandum* malum.
343. *atque herculem invocabis,* ut deum *averruncatorem*, qui et a Graecis ἀλεξίμανος audit.
371. *pilum injecisti mihi. pilum,* *hasta* brevis quâ armati erant Milites nec non Bestiarii, i. e, qui in amphitheatro adversus Bestias pugnabant.
391. *Sortem accipe.* sors, in re argentariâ, summa principalis cui foenus accedebat; Gallice; *le principal.*
405. *Veterator,* dicebatur servus qui diuturnâ et multiplici servitute astutus et vafer evasit. attamen non tam a Vetustate quam a perverso ingenio veteratores dicebantur.
435. *patrissat.* Patrem imitatur.
486. *Musice.* i. e. delicate, voluptuariam vitam agitis.

Vers.

493. *ut vouimus* errore typograph. lege *ut voluimus*.

501. *num tibi chorda tenditur.* cum supra Tranio dixisset *venit navis nostrae navi quae frangat ratem*, et his verbis se quasi naufragum adpinxisset, tum eum deridens Simo respondit, *Chorda tibi tenditur*, scilicet quae te e naufragio extrahat; sed ita ut inde in *ferritorium* deducaris. *Ferritorium*, verborum lusus pro *Territorium*, et indicat ferro i, e, compagibus eum probe vinctum iri.

509. *nihil quicquam.* lege *nihil quidquam*,514. *Gynaeceum.* pars domi in quâ Feminae seorsim habitabant.517. *quantum potest.* i. e. *quam primum*.521. *nisi tu nevis.* pro *nolis*.526. *a mani ad vesperam.* antique pro *a mane*.533. *Agathoclem.* qui e Figulino Tyrannus siciliae evasit.536. *velut clitellas.* i. e. *deceptus est*: gallicè simili modo: *il est bâte*.547. *antiquom hoc obtines tuum.* i. e. *semper eodem es ingenio*.553. *tarmes.* vermis qui ligna arrodit.

586. *pultiphagus opifex* i. e. *Vulgaris et nullius opifex*. etenim *pultiphagus* est ille qui *pultâ* vescitur: atqui servorum et infimae classis hominum alimentum erat *pulta*, quam gallico *purée de fèves* vel *de pois* nominamus.

590. *cornix una* etc. se met ipse designat et senes duos quos ludificatur.

603. *dierecta* pro *recta*.605. *Vise* pro *Vide*. *vise* ab antiquo *Viso*613. *abjectas aedis.* i. e. *vilioris pretii*.655. *cerebrosus senex.* *tenax*; gallicè *entête*668. *Puere.* nota hanc formam veterem vocativi, pro *puer*,660. *ad merendam.* i. e. *ad castigationem*.

683. *servos est sacerrumus.* i. e. *nequissimus*. nam *sacer* in malam partem saepe sumitur.

684. *Conterere quaestum.* exprimere quaestum; ut liquor compressione exprimitur.

736. *Nauci non erit.* i. e. *non adspernandus*,

Vers.

745. *rem vorti in meo foro.* rem a me pendere, in meâ esse potestate, vel me spectare. gallice *que la chose est de mon ressort.*

782. *ne interbitat quaestio.* i. e. ne suspendatur

795. *me emunxsti.* per syncopen pro *emunxisti* i, e, decepisti,

799. *designaveris tibi.* i. e. non impune haec consilia struxeris.

808. *obdormivi crapulam.* crapula, est hesternâ ebrietas.

837. *optimas frustrationes.* deceptiones: gallicè *de bons tours.*

844. *foenus sortem.* gallice *les intérêts et le capital.* sors in re trapezitiâ est summa principalis.

848. *supplicii habeo satis.* hic *supplicium*, est rogatio.

850. *lutum pendens.* lutum ob vilitatem ejus servum suum vocat Theuropides. *pendens*, quia palo suspendebantur servi quando virgis caedebantur.

Ex Menaechmis.

Hanc fabulam felicissime imitatus est noster Regnard, apud quem legere et comparare operae pretium est--

18. *Mater sua--nutrix,* quae mater quoque vocabatur

49. *sibi curari Velit* i. e. apparatis epulis excipi. laute coenare gallice, *si quelqu'un de vous veut se régaler à épidamne, il n'a qu'à parler.*

73. *melior bellator Cantharo.* de cantharo videsis quod jam diximus in *Mostellar.* V. 174.

79. *aliquid scitamentorum.* exquisitum ferculum. gallice, *quelque bon morceau.*

80. *Glandionidam suillam.* *Glandionida* vel *Glandionica*, faux suis. Gallicè *une Langue de cochon salée, ou fumée.*

ibid. *Laridum peronidem.* du Jambon gras. жирная вичина.

81. *sincipur.* gallice *Echingé de cochon.*

ibid. *Polimenta Porcina.* testiculi porcini, sed ut opinor, est frustum ventris porcini.

100. *scribturi.* nota veterem orthographiam.

107. *Viaticati aestive.* sensus est, leviter pecuniâ instructi sumus.

12. *palpatores.* isti homini quos gallicè vocamus *des Escrocs*, *des chevaliers d'industrie.* palpatores dicuntur quia palpant, i. e. tentant homines simplices, an possint pecuniâ eos emungere.

Vers.

118. *Damnum in Epidamno.* Verborum collusio, ἐπιδαμνος nomen urbis quae postea Dyrrhachium: significat quoque periculosus, periculo obnoxius.
130. *Non hercle vero;* Ironice dicitur. nam Cylindrus se probe novisse Menaechmum istum exustimat.
134. *Numero huc advenis* i. e. modo advenis.
137. *Porci sacres, Sinceri.* Porcelli idonei ut sacrificentur, qui paucis ab diebus a matre remoti erant; *sinceri.* sine ullo vitio nec resecati, nam hostia integra et perfecta esse debebat. Sacrificium autem porcelli pro insaniam medendam offerebatur.
149. *Cyathisso* a Κῶθος. Calyx, poculum. *Cyathisso* est infundere in Calycem. gallice *Verser à boire.*
161. *Hominem multum.* homo multus, subaudit. *Verbis.* loquax, rabula. dicebant quoque Romani, *homo Copiosus.*
et *odiosum.* hic non tam odio dignum, quam molestum;
171. *Hac madebunt faxo.* indicat obsonia quae manu altera tenet.
174. *Interim.* pro *intus.* ut et inferius vers. 194.
183. *Amittunt domum* i. e. mittunt ad domum, ut jam observavi.
194. *Hoc panam interim.* de marsupio loquitur, quod deponit in sinu menaechni.
195. *Navales pedes.* sunt remi, quorum ope navis progreditur; servus metaphorice indicat pecuniam, sine qua in vitae navigatione non progreditur. *Sultis* per syncopen pro *si vultis*, ut jam monui.
221. *Huic istuc, quod habes.* gallice. *elle a flairé la bourse, c'est pour elle, sans doute, que vous la gardez.*
222. *Accipe dum hoc.* Menaechmus marsupium reddit Messenio. *scibo.* antique pro *sciam.*
227. *Qui extergentur baxae?* i. e. quomodo sese extricabit ab ista difficultate. *Baxae* sunt *Calceamenta*, proprie *Ocreae.* Menaechmus itaque proverbialiter dicit: *quomodo illa ocreas suas purgabit.* gallice *Comment va t-elle se tirer de là.*
232. *Cantherino ritu mulier haec adstans somniat.* Canthus graecè Κύνθος est asinus, ut et Κυνθήλιος *Asinus clitellis onustus, Magnus asinus.* Atqui mos est asinorum stantes dormire, ita dicit Menaechmus: *haec mulier asinorum more stans somniat.* Gallice, *elle rêve debout comme les ânes.*

Vers.

240. *Saepe tritam* etc. designat detritam, quassam navem et saepe resectam.
245. *Ubi Rex Agathoeles*. historiam videre est apud Didorum siculum Lib. V.
250. *Abduc istos*. duos servos qui Menaechnum secuti sunt.
256. *ducit Lembum*. etc. Lembus est navis oneraria, metaphoricè per navem praedatoriam meretricem designat quae Menaechnum apud se abducit. *diirectum* pro *recta*.
286. *Simitu cum Parthaone*. pro *simul cum P.* tantum quantum Parthaonem te novi. Parthao ille heros veterum temporum filius Agenoris.
313. *non longos logos*. i. e. *non longos sermones*. Graece, et dorico accusativo plur. *λόγους*.
327. *Quod vos dissertatis?* quid est inter vos dissidium.
330. *Deosq. detestor*. i. e. *obtestor*.
336. *med. veteri more pro me*.
351. *Evoe, Evie, Bromie*. clamores sunt Bacchantum. Menaechnus se a Baccho correptum fingit.
363. *ocuppo consilium*. nisi antevertam eos per aliquod consilium.
370. *Cygro prognatum patre*. ludit in canitiem senis, et quia albicant capilli eum dicit a patre cygro prognatum.
385. *me capillo hinc de curru deripit*. ludicra imitatio homeri qui in primo Iliados fingit minervam e coelo delapsam Achillem capillis arripere,
390. *Quantum potest*. Subaud. *Ocyus*.
397. *Larvatus-cerritus*. *Larvatus*, Larvâ, seu spectro exagitatus. *Cerritus*. insanus, vaesanus. gallice *extravagant*. Cerriti dicebantur a *Cerere*, quia ejus adspectu in insaniam cadebant: etenim ardore solis, qui tempore messis vehementior est, ieti, cerriti fiebant.
398. *Veternus*. Lethargus, vel hydrops.
458. *Spectamen bono servo id est*. ad hoc spectare debet bonus servus.
490. *luci*, quando lux est. gallice, *en plein jour*.
496. *Jam sementem in ore faciam*. i. e. ictus in os eorum immittam tam numerosos quam semina quae mittit arator. gallice diceremus: je vais faire pleuvoir sur leur face une grêle de coups.

Vers.

ibid. pugnos que obseram. constructio graeca, secundum pugnos, pro pugnis os eorum obseram.

500. Quid me vobis tactio est. tactio me pro mei. jam in Aululariam, Vers. 922. hanc constructionem notavi.

503. Ora commentavi. simili joco gallice dicimus: *je leur ai bien accommodé la face.*

506. *absque ted.* Vide sis quod de istis ablativis notavimus, ita et in inscriptione Duilii, columna Rostrali legitur: *en siciliad.* pro in Sicilia. arti Sumad pro summâ. eodem Macistratod. pro eodem Magistratu. Marid. pro mari.

537. quoi. i. e. quomodo.

626. Vix credo tota auctione etc. satirice dictum adversus uxorem Menaechi quam servus credit non iri venditum quinquagesies; subaud. sestertios, quod efficit circa quinquaginta libras turonenses, circiter duodecim Rublos, monetâ Rossicâ, nam sestertius erat duorum soldorum gallicorum.

Ex Pseudolo.

Vers.

3. Parsissem. a veteri et obsoleto parso. nam a parco Romani recentiores *pepercit* et *pepercissem* dixerunt. Vide et versu 69.

12. Antid'hac. pro antea.

potesse. veteri more pro *posse.* nam *possum* est quasi *potis sum*, et per apocopen *pot sum*. sed cum T. qua dentalis littera subsistere non possit ante S, tunc vertitur in S. et pronunciat *possum* at secunda persona *es* cum incipiat a vocali, tunc recurrit jure etymologico T, et dicitur *potes*, *potest*. ita et in caeteris personis. perfecto vero dicitur *potui*, non vero *pofui*, nec *potfui* quia F non tam est littera quam signum levis aspirationis quod Digamma Aeolicum nuncupabatur, ideo que praevalere non potuit adversus T, quae est littera fortis. hoc tantum de pluribus, quae facile congerere potuissem hac in materiâ, ut videant discipuli quâ ratione linguas addiscere, Magistri docere debeant.

Vers.

21. *cur inclementer dicis.* gallice, *pourquoi dis tu du mal d'une si aimable Lettre écrite d'une main si aimable.*
24. *gallina scripsit.* sic gallice dicimus *écrire comme un chat.*
29. *tuam futuram uxorem video.* i. e. agnosco ex litteris; sed Calidorus ex hoc verbo credit quod revera prodit amica sua.
51. *quantus est....* Calidorus additurus erat *te perduint.* sed procripiens Pseudolus, addit jocose: *servassint quidem.*
52. *solstitialis herba.* quae ardoribus solis exposita brevi marcescit.
41. *pro lignea.* quia *Salutem* Phenicium scriptam in tabulâ ligneam miserat.
49. *symbolum.* contractum, instrumentum.
53. *proxuma Dionysia.* Bacchi Solemnitas, ita dicta quia Graecè Bacchus est Διόνυσος.
54. *ad est* lege uno verbo *adest.*
59. *Distractio.* difficultates quae in aliud tempus amantum voluptatem *distrahunt.* *disidium.* veteri scripturâ, pro *dissidium*, quaelaelae amantum. *Vasticies.* est ἐρωτικόν Latrocinium, quod amplius explicare non licet. Videsis Daphnidis et Chloes Fabulam, sub fine Libri primi.
96. *ita Supercilium salit.* motus involuntarius vel oculi vel supercilii faustum augurium reputabatur: ita apud Theocritum, Idyllio 3. Versu 37.
ἄλλεται ὀφθαλμός μιν ὁ δεξιός. ἄρα γ' ἰδήσω αὐτάς; *salit oculus meus dexter: num eam videbo?*
98. *mea si commovi sacra.* *sacra movere*, i. e. mysteria, orgia agitare; Sensus est: si dolos meos et astutias moveo,
113. *Dicta dapsilia.* i. e. verba magnifica, splendidas promissiones promisisti.
123. *injacere tragulam.* rete injacere; metaphora ducta a re piscatoria.
132. *cum machaera* a voce graeca μάχαιρα *Ensis.*
140. *Stratioticum.* a graeco Στρατιωτικός *militaris.*
144. *immo vero ego ejus subbalio.* focus est non infictus in nomen nam Graece ὑποβάλλω, *Supponere*, et decipere significat, ὑποβαλλῶ cupio decipere, et ὑποβαλλῶν qui cupit decipere. ita simul se Ballionis Condum promum, et ejus-

Verr.

dem *Deceptorem* dicit, quia vult *Ballionem* pecuniâ emungere.

146. *Atriensem. Atriensis* est rerum domesticarum procurator. Rossice прикащикъ
167. *meam qui furcilles fidem.* id est, qui fidem meam saeviter tractas, cum de eâ dubites. nam *furcellare* est *furca expellere*.
181. *negotiosus est.* i. e. negotio impeditus.
190. *ne quid harpax feceris.* jocatur in nomen *Harpax* quod significat praedator.
195. *anum illam dolarem cludam.* lege *Doliarem.* ut *dolium amplam.* *cluaum* pro *claudam.*
199. *ne in quaestione sis.* quasi dicat, ne in carcere sis: quia homines perversi, erronei, ad tres viros deducebantur, interrogandi de moribus suis.
210. *doctum hominum.* pro *doctorum hom.*
231. *sua virtute teneat.* i. e. sciat.
235. *qui a patre venit Carysto.* Iudit, ut videtur, in nomen. nam servi cariâ oriundi pessimi et fures audiebant. ut Cretes mendaces, et Cappadoces stupidi: unde proverbium apud graecos. ἔστ' τρία Κάρπια κακίστα. sunt tria Kappa mala.
240. *Manuleatam tunicam.* quae manicas habeat.
252. *et ego hic in insidiis ero.* indicat se in proximo loco stantem ibi fallaciae successum expectaturum. abscedit a theatro; sed latet in angulo unde spectatoribus conspiciendus est.
298. *harpax calator meus* Calator, militis servus gallice *goujat.*
310. *Obvortat cornua.* i. e. ne adversus nos agat.
411. *si occasionem capsit.* pro *captat.*
318. *Cor conligatis vasis expectat.* qui jam jam abituri sunt vasa colligunt, colligere vasa, vel sarcinas, gallice, *faire son paquer.* itaque facete dicit, se ita anxium esse ut parum absit quin cor sibi deficiat. quam interpretationem firmat versus ab hoc tertius, *ut exulatum ex pectore aufugiat meo.*
323. *faxo scibis.* pro *faciam ut scias.* jam monui in veteri lingua Latina futura 3ae et 4ae conjugationis terminari in *ibo, legibo, audibo* dicebant pro *legam, audiam.* de quo, sicut et

Vers.

de multis ejusdem generis, in Rudimentis Linguae latinae ne Gry quidem reperias.

occasionem reperisti. ironice dictum. nam cum tempus urgeat ut secedant, non datur occasio cur Pseudolus percontetur quibus insidiis hostilibus, i. e. quibus fallaciis Ballionem circumvenire potuerit. gallice verteretur: *oui, c'est bien là le moment de me demander quel stratagème j'ai employé.*

332. *Quin hinc metimur gradibus militariis?* i. e. quin citato pede secedimus? *gradibus militariis*, gallice *a grands pas, au pas de charge, en doublant le pas.*

ad Cantharum i. e. ad potum, ad comessionem.

339. *Conceptis verbis*, i. e. expresse, propriis verbis,

341. *Verba per ridiculum dare.* ita editiones. sed mallet *dari*, nisi *eum* subiutelligatur.

346. *Laetitiam laetus promiscuam.* atticismus est *Laetus laetitiam.*

355. *Nobilis pro notus*, unde *notabilis* et per syncopen *nobilis.*

369. *fac compendi.* i. e. desine.

392. *adeo donicum.* veteri more pro *Donec*

quid meret machera. quid lucri tibi afferet hic ensis.

407. *uncti sunt senes.* etc. Jocatur. facete in morem veterum qui in balneo oleo ungebantur, et deinde fricabantur. sensus est: *cupiunt ut probe Vapulent.* ita gallice dicimus: *ils ont envie de se faire frotter.*

450. *abeo probe madulsa.* i. e. ebrius. dicitur et *Madusa.*

452. *cum Corona.* qui festum agitabant mos erat illis Coronam gerere floream.

459. *Massici montis uberrimos quatuor fructus.* Massicus mons vini optimae notae ferax, non semel celebratus ab Horatio. *quatuor fructus.* hic sunt quatuor Vindemiae integrae—

461. *ut probe tactus.* i. e. deceptus.

Ex Persâ

P. 174. 467. *cum Leone.* Labores herculis indicat, *Excetra* hydrus.

Vers.

475. *Sed quasi lippo oculo.* sensus est: etsi hero meo non serviam ex sententiâ, i. e. ut illi lubet, tamen, velut isti homines qui, lippitudine oculorum laborantes non possunt se abstinere quin manum ad oculos admoveant, ita herus meus non potest abstinere quin mihi semper aliquid imperet.

482. *sain ergo ex sententiâ--* ut vis, ut tibi lubet.

483. *Ferreum fortasse.* Iocose innuit eum fuisse in Vincula conjectum.

Praeferratus apud molas. jocatur, quasi dicere voluisset apud Molas *Praefectus*. *Tribunus vapularis*, pro *Tribunus Popularis*. facete dictum.

491. *quibus Sat esse.* i. e. *quibus resistere non queam.* sat esse alicui, est aequipollere.

Ibid. ulmae catapultae. Virgas ex ulmo arbore factas, comice designat.

492. *Basilicè agito Eleutheria.* Graece pro, regali modo celebros festum libertatis meae.

494. *Si tute tibi bene esse potes pati.* i. e. si tu te voluptatibus tradere.

508. *Nempe habeo in mundo.* i. e. aliquid possideo quod possim oppignerare.--

511. *Odio me enicas.* antique pro *enecas.* i. e. molestias mihi creas. cum tibi promiserim, non opus est me obsecrare.

512. *Morologus.* molestus,

514. *Cave fuas in quaestione* Jam explicavi ad *Pseudolum V. 199.*

516. *alicui* scilicet. Mercatori Dordalo, penes quem est ejus amica.

522. *Commisce mulsum.* etc. infunde vinum dulcem, *struthea* [mala] sunt mala Cydonia, gallice *des coings*, fructus odoratissimus, *Pyro* similis luteus, et lanugine molli tectus. *coluthea* sunt bellaria delicata. *Calamum* ita antiqui *Cinnamomum* vocabant; apud nos *de la Canelle*.

525. *Lautum post balneum.* mos erat Graecis et Romanis se lavare ante coenam.

Ibid. Collyrae face ut madeant et Coltyphia. *madeant* hic significat concoquantur. *Collyrae*, erant quod vulgo vocamus *des macaronis*. ex polenta et Jusculo factae, in modum tubi. *Collyphia*, et *coliphia* panis bis coctus et caseo mixtus, cibus

Vers.

- athletartum, a Pythagora, ut putant, inventus, qui plurimum
alimenti præstat. Vide Rupertum ad Juvenalem satyr. 11. V. 52.
526. *Rem loquitur meram.* i. e. rem ipsam loquitur.
527. *Nihil sunt crûdæ.* ego mallem. *Nihili sunt madidas.* bene coctas.
530. *nisi cremore crasso est jus.* vix latine exprimendum, gallice
veterem, a moins que la sauce des macaronis ne fasse une
crème épaisse, ce met long, macrum illuc (propter formam
collyrae) couleur de safran, Epicrocum, pellucidum,
transparent, ne vaut rien.
532. *Quasi juream.* gallice: le jus ou la sauce des macaronis
doit être comme un bouillon épais; une geleé de bouillon.
537. *praelium committere.* Parasitico sermone est ad mensam ac-
cumbere.
- omnis esse mortalis. esse hic comedere est.*
549. *Ampullam,* in qua unguenta servantur, ut in Balneo ungatur.
strigilem, strigil instrumentum est, gallice un frottoir, quo
post Balneum fricabantur: semi curvum erat, pauno laneo indutum.
Scaphium. vas, ad Bibendum idoneum, formâ scaphae, vel cymbae
562. *pereunt reliquiae.* Jam Parasito nunciaverat Toxilus sibi super-
esse crastinae coenae reliquias optimas: itaque desiderat eas,
et vellet rem a Toxilo sibi petitam procratsinare. --
575. *et ut affleat.* ut simul lacrymas effundat.
579. *Causiam.* Causia pileus macedonicus, pileus margine amplo,
ut hodie gestant Ecclesiae Romanae principes qui cardinales
vocantur. hujus pilei usus videtur a Macedonis ad Persas
transisse Alexandri M. temporibus.
583. *sed πῶθ'ey ornamenta.* sed unde sumam ornâ.
593. *Compendi feci.* intermisi, finem feci,
604. *Credo.* ista omnia credo, a Dordalo dicuntur hoc sensu. *credo*
pecuniam foeneri, a Toxilo vero intelliguntur sensu vulgari,
puto, existimo.
666. *ut contemptim carnufex.* haec verba secum Toxilus.
730. *Ta tus est* i. e. deceptus.
755. *dabit haec tibi grandis bolos.* Bolus est jactus retis, hinc
lucrum, felix eventus. sensus est: tibi causa erit magni lucri.
768. *quaerere ansam.* quaerere praetextum, occasionem.

Vers.

782. *Quid ei nummi sciunt.* i. e. quid istud significat quod nummi deficiant,

786. *auspicavi in hunc diem,* i. e. diem incepti.

799. *Vaniloquidorus* etc. horum ce nominum interpretatio est: qui vana loquitur, qui Virgines vendit, qui nugas multas loquitur, qui argentum quasi terebrâ extrahit, qui te digna loquitur, qui nummos dolis surripit, quod dicitur *expalpate*; qui quod semel arripuit, nunquam postea reddit. sed loco *postearripides lege postearendides*.

814. *asseratur hæc manu.* aliquid manu asserere; est, ut rem propriam sibi arrogare, vindicare.

827. *Transcidi loris omnis.* hoc est: loris omnes servos meos probe concidi, laceravi.

843. *nonne antestaris.* antestari, ut testem invocare, testem interpellare, qui aliquem antestebatur debebat illi aurem tangere; quo more innixa est responsio Satyrionis, *quoiquam mortali libero auris, pro aures, adteram*.

Ex Rudente.

Versu.

16. *Alium alia disparat.* a Verbo graeco primitivo *σπάρω* semino *disparo, dissemino*.

21. *exscribta*, et versu 27. *exscribtos*, veterem orthographiam animadvertas. deinde b in p. versum propter T. sequens.

31. *nihil ei acceptum.* etc. ordo: *nihil supplici perjuris acceptum est ei.* supplici pro supplicii; *supplicium* hic *precatio*.

38. *Diphilus voluit.* Diphilus poeta graecus novae comoediae ex quo hanc fabulam imitatus est, vel etiam vertit Plautus.

52. *tetuli.* observa istud praeteritum quod fit per reduplicationem more graeco; unde vehemens est suspicio antiquitus *tulo*, praesenti tempore, fuisse receptum. Vide est Vers. 112 ubi *tetulisse*, et 254. *tetulerit* occurrit.

55. *navis confracta est ibus.* notatu dignissimum est *ibus* pro *eis*; unde constat apud veteres Latinos pronomen *is*, 3ae declinationis fuisse, et dativum nec non ablativum habuisse *ibus* ut postulat ista declinatio.

Vers.

redpse pro re ipsa. quasi re ab se:

126. *salute horiae.* horia, cymba, germanice *fahrzeug*.
130. *Pondo.* antiquum pro *pondere*.
132. *lucrum praeposivi.* hinc observare licet quod usurpabant primitivum *praeposio*.
143. *ut Liberet ex populo Praetor te.* Manumissio a Praetore fiebat coram populo: virgâ servum tangebatur; vel alapam ei infligebatur, quae *Manumissio per vindictam vocabatur*: in Manumissione a domino facta, Dominus, manu in caput servi imposito, eum e manu mittebat dicens *liber esto*.
160. *enicas jam me odio.* importunus, taediosus es mihi.
183. *Ne frustrâ sis.* ne aberres, ne in errorem incidas.
204. *et victorem et piscatorem.* Vietor et Vitor, qui dolia conficit. sensus est. *tu simul esse postulas et doliarius et piscator.* Iudit in hoc quod *vidulus* sit opus Doliariorum, et cum Gripus vidulum teneat, non piscem, ad eum non pertinet vidulus; nam *Doliarius* esset non *Piscator*: utrumque certe esse non potest. *si es piscator, pisces te decet capere non vidulos.*
207. *quid? tu nunquam audivisti esse Vidulum piscem?* est revera *Piscis Vidulus* ut probe deinde affirmat Gripus; gallice vocatur *le Coffre*, et est ex genere *Ostracion* Linnaei.
215. *Quod scelus hodie inveni!* i. e. quem scelestum hodie inveni! Gallice. *quel coquin j'ai rencontré là!*
217. *salve Thales.* *Thales* pro *Philosopho*, vel subtili ratiocinatore.
220. *Elleborosus sum.* insaniam purgat Elleborus, itaque se sanissimum affirmat.
- at at Ego Cerritus.* ex cerere insanus, vaesanus, furiosus.
222. *quasi penecillus exurgeri solet.* exprimi solet ut colorem omnem deponat.
226. *frunisci.* Vetus pro *frui*.
227. *offlectam navem.* ollectere navem, convertere navem, Gallice *virer de bord*.
228. *si tu proreta.* navis Proreta, est ille qui imperat Prorae: illius erat munus observare ventos. Proreta secundus erat a Gubernatore. sensus est: si extremam partem retis tenes, ego alteram teneo. etenim unus rudentem tenet, alter vidu-

Vers.

lum qui est in rete. hinc, absque dubio, Jocus comicus fiebat inter histriones, qui cum valde placuerit populo, inde ista fabula nomen accepit *Rudens*.

182. *Cistellam* -- *caudeam*. e junco factam. ob similitudinem Junci vel potius Scirpi cum caudâ equinâ.

Ex Trinummo.

Vers.

16. *Artes antiquae* ponitur pro *probitate*, *aequitate*; nam *antiqui* viri, justi, simplices, et aequi dicebantur.
26. *Ego meo sum promus pectori*. a me pendet pectus meum ne quid mali admittat.
61. *Adulescentem*. *adulescens* semper Plautus scribit, non vero *adolescens*, quod recentius est. venit a graeco *ἄλως* quod significat primam lanuginem menti. *Adulescens* est ille qui hanc accedit aetatem quâ pubes crescere incipit.
90. *ubi posiveris*. Vide sis quod jam annotavi ad Vers. 198. *Mostr. Pausa*. i. e. *Sta, satis est*.
184. *qui nomen cluet*. qui merito nomen amici audiat. nam *cluo* est *audire*; hinc *celeber fieri*.
103. *Gerrae*! ineptiae.
210. *Graphice*. simili modo. nam *γραφική* pictura: ita *graphice*, cum summa similitudine, qui exornatur simillime in peregrinum modum.
129. *Sycophantari*. rem falsam denuntiare. *sycophanta*, *ficus de nonciator* apud Athenienses, dicebatur ille qui *συνῶν* id est *ficorum* translationem extra Atticam denuntiabat: nam veteri lege Solonis, opinor, cautum erat, ne quis ficum arborem extra Atticam transferret, et res capitalis ei erat; etenim ficorum commercium magni momenti erat Atheniensibus. cum vero haec lex postea ex usu venerit, et accusatio de re tali pro nihilo duceretur, *Sycophantæ* dicti sunt, qui de rebus parvi momenti vel falsis, denuntiabant: unde *sycophanta* idem est ac calumniator.
142. *atque audin'*.... . suspensio sensu.

Vers.

263. *et Nerei.* Dativo graeco. Νήρευς, εως, *et*, ita Virgilius V. Aeneidos vers. 184. *Mnesthei*, ex optima Heynii editione. quod ad Nereus attinet, hoc nomen effectum est a Voce graeca Νήρω, quae et in antiquissimâ ut et in vernaculâ linguâ graecorum *aqua* significat.
269. *sed apage me, sis i. e.* sed sine me requiescere, quaeso.
192. *aut dormitator aut sector zonarius.* dormitator, qui dormire simulans alios decipit, vel furatur. Est quoque *fur* qui interdum dormit, noctu vigilat. sed magis placet prima expositio. *sector zonarius*, gallice *coupeur de bourse*, antiqui marsupium ad zonam ferebant.
334. *temperi huic hodie ante veni pro tempori, veteri more.* Vide quod diximus ad *capteivos* V. 431.
568. *Alii Dii esse ad villam.* Homerum perstringit, qui Iliados Lib. I. Vers 423. dicit Jovem e coelo migratum ad prandium apud Aethiopas,
 Ζεύς γὰρ ἐς ὤκεανδ' ἔμεν' ἀμύμονας Αἰθιοπῆας.
 χθρῖος ἔβη κατὰ δαῖτα.
570. *puicum.* hic, qui modeste de se loquitur; at neminem de se ipso modeste loqui oportet, qui abs terra ad coelum pervenerit; nam quis est qui ob tale iter non superbiat,
389. *numeratum in mensâ hic, mensâ,* est quasi apud mensarium vel trapezitam, Vulgò *un Banquier*.
426. *Concenturiat metum in corde.* i. e. impingit metum, *concenturio* est stimulis undique compingere. gallicè. *cette lettre enfonce dans mon coeur tous les aiguillons de la crainte*
428. *tinnit tintinnabulum.* gallicè *la cloche ne sonne pas en vain.* *tintinnabulum* metaphorice vocat *cor*, cujus palpitantes et motus admonent aliquid subesse periculi; comparatio est: *ut tintinnabulum non tinnit temere, et nisi quis illud tractat aut movet, mutum est, tacet*, ita cor meum non temere formidat. non absimile est Virgilianum illud: *corda pavor pulsans.*

PUBLIUS TERENTIUS.

Carthagine natus est anno V. C. 568. Erat libertus Terentii Lucani, Senatoris Romani, quem, cum Carthaginensium captivi sub hastâ venirent, emerat. Nomen a patrono Terentio pro more libertorum accepit. Ingenii praestantiâ libertatem brevi tempore consecutus est, summisque viris tam carus fuit, ut intima Laelii, et Scipionis Africani familiaritate uteretur. Haud improbabilius adeo dicuntur hi duo clarissimi Romani in comoediis scribendis operam suam huic poetae praestitisse, qui ab hac etiam suspitione se non defendit. Eorum sex adhuc nobis integrae restant. Mortuus est in navigatione, cum ex Graeciâ rediens plurimas Menandri fabulas in Latinum conversas secum apportaret, quae simul cum ipso perierunt. Per triginta modo et quinque annorum spatium vixit multis poetarum aequalium contentionibus vexatus, qui eius laudi invidebant, cum venustatem eius assequi non possent.

E X

P U B L I I T E R E N T I I
A N D R I A.

D R A M A T I S P E R S O N A E.

SIMO, *Senex.*

CHREMES, *Senex.*

SOSIA, *Simonis Libertus.*

DROMO, *Simonis servus.*

DAVUS, *Servus.*

CRITO, *ex Andro etc.*

PAMPHILUS, *Simonis filius.*

A c t. I. S c e n. I.

S I M O, S O S I A.

Si. Vos isthaec intrò auferte: abite. *Sosia*

Adesdum: paucis te volo. *So.* Dictum puta:

Nempe ut curentur recte haec? *Si.* Imo aliud. *So.*
quid est,

Quod ars tibi mea efficere hoc possit amplius?

Si. Nihil isthac opus est arte ad hanc rem, quam paro?

Sed his, quas semper in te intellexi sitas,

Fide et taciturnitate. *So.* Exspecto, quid velis.

Si. Ego postquam te emi a parvulo, ut semper tibi

Apud me iusta et clemens fuerit servitus,

10. *Scis:* feci e servo, ut esses libertus mihi,

Propterea, quod servibas liberaliter.

Quod habui summum pretium, persolvi tibi.

So. In memoriâ habeo. Si. Haud muto factum. So.

Gaudeo,

Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo; et

Id gratum fuisse advorsum te habeo gratiam.

Sed mihi hoc molestum est: nam isthaec commemo-
ratio

Quasi exprobratio est immemoris beneficii.

Quin tu uno verbo dic, quid est, quod me velis?

Si. Ita faciam: hoc primum in hac re praedico tibi,

20. Quas credis esse has, non sunt verae nuptiae.

So. Cur simulas igitur? Si. Rem omnem a principio
audies.

Eo pacto, et gnati vitam, et consilium meum

Cognosces, et quid facere in hac re te velim.

Nam is postquam excessit ex ephebis, Sosia,

Liberius vivendi fuit potestas: nam antea

Qui scire posses, aut ingenium noscere,

Dum aetas, metus, magister prohibebant? So. Ita est.

Si. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,

Ut animum ad aliquod studium adiungant, aut equos

30. Alere, aut canes ad venandum, aut ad Philosophos;

Horum ille nihil egregie praeter caetera

Studebat, et tamen omnia haec mediocriter:

Gaudebam. So. Non iniuriâ, nam id arbitror

Adprime in vitâ esse utile, ut *ne quid nimis*,

Si. Sic vita erat: facile omnes perferre, ac pati;

Cum quibus erat cumque unâ, iis sese dedere,

Eorum obsequi studiis, advorsus nemini;

Numquam praeponens se illis. Ita, facillime

Sine invidiâ invenias laudem, et amicos pares.

40. So. Sapienter vitam instituit: namque hoc tempore

Obsequium amicos, veritas odium parit.

Si. Interea mulier quaedam abhinc tricunium

- Ex Andro commigravit huc viciniæ
Inopiâ et cognatorum negligentia
Coacta, egregiâ formâ, atque integrâ.
So. Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.
Si. Agebat hæc pudice vitam, lanâ ac telâ
Victum quaeritans. Forte (quidam) filium
Perduxere illuc secum, ut unâ esset, meum.
50. Egomet continuo mecum: Certe, captus est,
Habet. Observabam venientes, aut abeuntes.
Quaerebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
Quidquam attingere: tum uno ore omnes omnia
Bona dicere, et laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio praeditum.
Quid verbis opus est? Hac famâ impulsus Chremes
Ultro ad me venit, unicam gnatam suam
Cum dote summâ filio uxorem ut daret.
Placuit: despondi: hic nuptiis dictus est dies.
60. So. Quid obstat, cur non verae fiant? Si. Audies.
Fere in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
Chrysis vicina hæc moritur. Ibi tum filius
Cum illis, qui adibant Chrysidem, unâ aderat frequens:
Curabat unâ funus, tristis interim.
Nonnunquam conlacrumabat: placuit tum id mihi.
Sic cogitabam: hic parvae consuetudinis
Caussâ, mortem huius tam fert familiariter;
Quid, si ipse amasset? Quid mihi hic faciet patri?
Hæc ego putabam esse omnia humani ingenii,
70. Mansuetique animi officia. Quid multis moror?
Egomet, quoque eius caussâ in fanus prodeo,
Nihil suspicans etiam mali. So. Hem, quid est? Si. Scies.
Effertur: imus. Interea inter mulieres,
Quae ibi aderant, forte adspicio adolescentulam,
Formâ! So. Bonâ fortasse? Si. Et voltu, Sosia,

Adeo modesto, adeo ingenuo, ut nihil supra!

Quia tum mihi lamentari praeter caeteras

Visa est, et quia erat forma praeter caeteras

Honestâ et liberali, accedo ad pedissequas:

80. Quae sit, rogo: sororem esse aiunt Chrysidis.

Percussit illico animum: at at! hoc illud est.

Hinc illae lacrumae, haec illa est misericordia.

So. Quam timeo, quorsum evadas! Si. Funus interim

Procedit: sequimur: ad sepulchrum venimus:

In ignem imposita est: fletur. Interea haec soror,

Quam dixi, ad flammam accessit imprudentius,

Satis cum periculo: ibi tum examinatus Pamphilus

Adcurrit praeceptis, mulierem ab igne retrahit.

Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum;

90. Tum illa, ut consuetum facile amorem cerneret,

Rejecit se in eum, quàm familiariter.

So. Quid ais? Si. Redeo inde iratus, atque aëgre ferens

Nec satis ad obiurgandum caussae. Diceret,

Quid feci? quid commerni, aut peccavi, pater?

Quae se se voluit in ignem iniicere, prohibui:

Servavi; honesta oratio est. So. Recte putas:

Nam si illum obiurges, vitae qui auxilium tulit,

Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?

Si. Venit Chremes postridie ad me clamitans:

100. Indignum facinus! comperisse Pamphilum

Pro uxore habere hanc peregrinam; ego illud sedulo

Negare factum: ille instat factum: denique

Ita tum discedo ab illo, ut qui se filiam

Neget daturum. So. Non tu ibi gnatum?... Si. Ne haec

quidem

Satis vehemens causa ad obiurgandum. So. Qui, cedo?.

Quis igitur relictus est obiurgandi locus?

Si. Si propter amorem uxorem nolit ducere:

Ea primum ab illo animadvertenda iniuria est:

Et nunc id operam do, ut per falsas nuptias

110. Vera obiurgandi causa sit, si deneget:

Simul, sceleratus Davus si quid consilii

Habet, ut consumat nunc, cum nihil obsint doli;

Quem ego credo manibus, pedibusque obnixè omnia

Facturum, magis id adeo, mihi ut incommodet,

Quàm ut obsequatur gnato. So. Quapropter? Si. Rogas?

Mala mens, malus animus; quem quidem ego si sensero...

Sed, quid opus est verbis? Sin eveniat, quod volo,

In Pamphilo ut nihil sit morae, restat Chremes,

Qui mihi exorandus est, et spero confore.

120. Nunc tamen est officium, has bene ut adinuales nuptias;

Perterrefacias Davum: observes filium,

Quid agat, quid cum illo consilii capiet. So. Sat est:

Curabo. Eamus iam nunc intrò. Si. I prae, sequar.

Non dubium est, quin uxorem nolit filius:

Ita Davum modo timere sensi, ubi nuptias

Futuras esse audivit: sed ipse exit foras,

Ibid. Sc. II. et. III.

S I M O, D A V U S.

Da. Mirabar hoc, si sic abiret, et heri semper lenitas,
Verebar, quorsum evaderet.

Qui postquam audierat non datum iri filio uxorem suo,

130. Numquam cuiquam nostrum verbum fecit, neque id
aegre tulit.

Si. At nunc faciet; neque, ut opinor, sine tuo magno malo.

Da. Id voluit, nos sic nec opinantes duci falso gaudio,

Sperantes iam amoto metu, interea oscitantes opprimi;

Ne esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias:

Astute! *Si.* Carnufex, quae loquitur! *Da.* Herus est neque provideram:

Si. Dave. *Da.* Hem, quid est? *Si.* Ehodum, ad me.

Da. Quid hic volt? *Si.* Quid ais? *Da.* Quà de re?

Si. Rogas?

Meum gnatum rumor est amare? *Da.* Id populus curat scilicet.

Si. Hoccine agis, an non? *Da.* Ego vèro istuc. *Si.* Sed nunc ea me exquirere

140. Iniqui patris est: nam quod antehac fecit, nihil ad me attinet.

Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores postulat.

Dehinc postulo, sive aequum est, te oro, Dave, ut redeat iam in viam.

Da. Hoc quid sit? *Si.* Omnes, qui amant, graviter sibi dari uxorem ferunt.

Da. Ita aiunt. *Si.* Tùm si quis magistrum cepit ad eam rem improbum,

Ipsum animum aegrotum ad deteriorem partem plerumque applicat.

Da. Non hercle intellego. *Si.* Non? *Da.* Non: Davus sum, non Oedipus.

Si. Nempe ergo aperte vis, quae restant, me loqui?

Da. Sane quidem.

Si. Si sensero hodie, quidquam in his te nuptiis

Fallaciae conari quo fiant minus,

150. Aut velle in eâ re ostendi quàm sis callidus;

Verberibus caesum te in pistrinum, Dave, dedam usque ad necem;

Eâ lege, atque omine, ut, si te inde exemerim, ego pro te molam.

Quid? hoc intellexisti? an nondum etiam ne hoc quidem? *Da.* Immo callide:

Ita aperte ipsam rem modo locutus, nihil circuitione usus es.

Si Ubivis facilius passus sim, quàm in hac re, me deludier.

Da. Bona verba quaeso. *Si.* Irrides: nihil me fallis: sed hoc dico tibi,

Ne temere facias, neque tu hoc dicas, tibi non praedictum. Cave.

Ibid. Scen. IV.

DAVUS.

Enimvero, Dave, nihil loci est segnitiae, neque socordiae,

Quantum intellexi modo senis sententiam de nuptiis:

160. Quae si non astu providentur, me, aut herum pessumdabunt.

Nec quid agam certum est: Pamphilum ne adiutem, an auscultem seni.

Si illum relinquo; eius vitae timeo: sin opitulor; huius minas;

Cui verba dare difficile est. primum jam de amore hoc comperit.

Me insensus servat, ne quam faciam in nuptiis fallaciam.

Si senserit; perii: aut si lubitum fuerit, causam ceperit,

Quo iure, quâque iniuriâ, praecipitem in pistrinum dabit.

At ego hinc me ad forum, ut
Conveniam Pamphilum, ne de hac re pater impruden-
tem opprimat.

Act. II. Scen. III.

PAMPHILUS, DAVUS.

Pa. Quid igitur sibi volt pater? cur simulat? *Da.*
Ego dicam tibi.

170. *Si id succenseat nunc, quia non dat tibi uxorem Chre-*
mes.

Ipsu' sibi videatur iniurius esse, neque id iniuriâ;
Prinsquam tuum, ut sese habeat, animum ad nuptias
perspexerit.

Sed si tu negaris ducere, ibi culpam omnem in te
transferet:

Tam illae turbae fient. Pa. Quidvis patiar. *Da.*
Pater est, Pamphile;

Difficile est; tum haec sola est mulier: dictum ac fa-
ctum invenerit

Aliquam causam, quamobrem eiiciat oppido. Pa.
Eiiciat? Da. Citò.

Pa. Cedo igitur, quid faciam, Dave? *Da.* Dic te du-
cturum. Pa. Hem! *Da.* Quid est?

Pa. Egone dicam? *Da.* Cur non? *Pa.* Numquam fa-
ciam. Da. Ne nega.

Pa. Suadere noli. *Da.* Ex eâ re quid fiat, vide.

180. *Pa.* Ut ab illâ excludar, huc concludar. *Da.* Non ita
est.

Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem:
Ducas volo hodie uxorem: tu, ducam, inquires.
Cedo, quid iurgabit tecum; hic reddes omnia,

Quae nunc sunt certe ei consilia, incerta ut sient,
Sine omni periculo: nam hocce haud dubium est,
quin Chremes

Tibi non det gnatam: nec tu, eâ causâ: minueris
Haec, quae facis, ne is suam mutet sententiam.

Patri dic velle, ut cum velit, tibi iure irasci non queat.
Nam, quod tu speras, propulsabo facile: uxorem his moribus

190. Dabit nemo. Inopem inveniet potius, quam te cor-
rumpi sinat.

Si te aequo animo ferre accipiet, negligentem feceris:

Aliam otiosus quaeret: interea aliquid acciderit boni.

Pa. Itane credis? *Da.* Haud dubium id quidem est.

Pa. Vide, quò me inducas. *Da.* Quin taces?

Sed pater adest: cave te esse tristem sentiat.

Ibid. Scen. V. v. 5.

SIMO, DAVUS, PAMPHILUS.

Si. Utrumque adesse video. *Da.* Hem, serva. *Si.* Pam-
phile.

Da. Quasi de improvviso respice ad eum. *Pa.* Hem
pater.

Da. Probe. *Si.* Hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.

Pa. Neque isthic, neque alibi tibi usquam erit in me
mora.

200. *Da.* Obmutuit. *Si.* Facis, ut te decet,
Quum istuc, quod postulo, impetro cum gratiâ.

Da. Sum verus?

Si. I nunc iam intrò: ne in morâ, cum opu' sit, sies.

Pa. Eo.

Act. II. Scen. II.

DAVUS, SIMO.

Da. Hic nunc me credit aliquam sibi fallaciam
Portare, et eâ me hic restitisse gratiâ.

Si. Quid Davus narrat? *Da.* Aequè quidquam nunc
quidem.

Si. Nihilne? hem. *Da.* Nihil prorsus. *Si.* Atqui exspec-
tabam quidem.

Da. Praeter spem evenit: sentio: hoc male habet
virum.

Si. Potin' es mihi verum dicere? *Da.* Nihil facilius.

210. *Si.* Num illi molestae quidpiam hae sunt nuptiae.
Propter huiusce hospitae consuetudinem?

Da. Nihil herele: aut si adeo, bidui aut tridui est
Haec sollicitudo, nostin'? deinde desinet.

Etiam ipse secum eam rem rectâ reputavit viâ:

Si. Laudo. *Da.* dum licitum est ei, dumque aetas
talit,

Amavit; tum id clam. Cavit ne umquam infamiae

Ea res sibi esset, ut virum fortem decet.

Nunc uxore opus est: animum ad uxorem adpulit.

Quin nunc irae sunt inter eum et Glycerium.

220. *Si.* Iræ sunt? *Da.* Ne dicam odium: illam dereliquit
oppido.

Si. Subtristis visus est esse aliquantillum mihi.

Da. Nihil propter hanc rem: sed est, quod succen-
set tibi.

Si. Quidnam est? *Da.* Puerile est. *Si.* Quid est? *Da.*
Nihil. *Si.* Quin dic, quid est?

Da. Ait, nimium parce facere sumptum. *Si.* Mene?

Da. Te. Vix, inquit, drachmis obsonatus est decem.

Num filio videtur uxorem dare?

Quem, inquit, vocabo ad coenam meorum aequalium
Potissimum nunc? et quod dicendum hic siet?

Tu quoque perparce nimium: non laudo. *Si.* Tace.

230. *Da.* Commovi, *Si.* Ego isthaec recte ut fiant, videro.

(Quoniam sic se res habent) Chremetem

Conveniam, orabo gnato uxorem: et faciam nunc ut
infecta facta sient.

Act. III. Scen. III.

SIMO, CHREMES.

Si. Iubeo Chremetem. *Ch.* Oh! te ipsum quaerebam.

Si. Et ego te. *Ch.* Optato advenis.

Aliquot me adiere, ex te auditum, qui aiebant hodie
filiam

Meam nubere tuo gnato; id viso, tune, an illi insa-
niant?

Si. Ausculta paucis, et quid ego te velim, et tu, quod
quaeris, scies.

Ch. Ausculto, loquere, quid velis.

Si. Per ego te Deos oro et nostram amicitiam, Chreme,

240. Quae incoepa a parvis cum aetate accrevit simul,

Perque unicam gnatam tuam et gnatum meum,

Cuius tibi potestas summa servandi datur,

Ut me adiuves in hac re: atque ita, ut nuptiae

Fuerant futurae, fiant. *Ch.* Ah! ne me obsecra;

Quasi hoc te orando a me impetrare oporteat,

Alium esse censes nunc me, atque olim, quum dabam?

Si. in rem est utrique, ut fiant, arcessi iube.

Sed si ex eâ re plus mali est, quam commodi

Utrique, id oro te, in commune ut consulas,

250. Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.

Si. Imo ita volo, itaque postulo, ut fiat, Chreme,
Neque postulem abs te, nisi ipsa res moneat. *Ch.*
Quid est?

Si. Irae sunt inter Glycerium et gnatum. *Ch.* Audie.

Si. Ita magnae, ut sperem posse avelli. *Ch.* Fabulae.

Si. Hem, id te oro, ut ante eamus, dum tempus datur.

Uxorem demus, spero consuetudine, et

Coniugio liberali devinctum, Chreme,

De hinc facile ex illis sese emersurum malis.

Ch. Tibi ita hoc videtur: at ego non posse arbitror,

260. Neque illum hanc perpetuo habere, neque me perpeti.

Si. Qui scis ergo istuc, nisi periculum feceris?

Ch. At istud periculum in filiâ fieri grave est.

Si. Nempe incommoditas denique huc omnis redit.

Si eveniat, quod Di prohibeant! discessio:

At si corrigitur, quot commoditates! vide:

Principio, amico filium restitueris:

Tibi generum firmum, et filiae invenies virum.

Ch. Quid istuc? Si ita istuc animum induxti esse utile;

Nolo tibi ullum commodum in me claudier.

270. *Si.* Merito te semper maximi feci, Chreme.

Ch. Sed quid ais? *Si.* Quid? *Ch.* Qui scis eos nunc
discordare inter se?

Si. Ipsus mihi Davus, qui intimus est eorum consiliis,
dixit:

Et is mihi suadet, nuptias, quantum queam, ut ma-
turem:

Num, censes, faceret, filium nisi sciret eadem hae-
velle?

Tute adeo iam audies verba. Heus, evocate huc
Davum.

Atque eecum, video ipsum foras exire.

Ibidem. Scen. IV.

DAVUS, SIMO, GHREMES.

Da. Ad te ibam. *Si.* Quidnam est?*Da.* Cur uxor non arcessitur? iam advesperascit. *Si.* Audin' tu illum?

Ego dudum non nihil veritus sum, Dave, abs te, ne faceres idem,

180. *Quod* volgus servorum solet, dolis ut me deluderet,Propterea quod amat filius. *Da.* Egon' istuc facerem? *Si.* Credidi,Idque adeo metuens vos celavi, quod nunc dicam. *Da.* Quid? *Si.* Scies.Nam propemodum habeo iam tibi fidem. *Da.* Tandem agnosti, qui siem.*Si.* Non fuerant nuptiae futurae. *Da.* Quid? non? *Si.* Sed eâ gratiâSimulavi, vos ut pertentarem. *Da.* Quid ais? *Si.* Sic res est. *Da.* Vide,

Numquam quivi ego istuc intellegere: vah, consilium callidum!

Si. Hoc audi: ut hinc te introire iussi, opportune hic fit mihi obviam.*Da.* Hem, numnam periimus? *Si.* Narro huic, quæ tu dudum narrasti mihi.*Da.* Quidnam audio? *Si.* Gnatam ut det, oro, vixque id exoro. *Da.* Occidi;290. *Si.* Hem, quid dixi? *Da.* Optume, inquam, factum. *Si.* Nunc per hunc nulla est mora.*Ch.* Domum modo ibo, ut apparentur, dicam, atque huc renuntio.

Si. Nunc te oro, Dave, quoniam solus mihi effecisti
has nuptias.

Da. Ego vero solus. *Si.* Corrigere mihi gnatum porro enitere.

Da. Faciam hercle sedulo *Si.* Potes nunc, dum animus irritatus est

Da. Quiescas. *Si.* Age igitur: ubi nunc est ipse? *Da.* Mirum ni domi est.

Si. Ibo ad eum, atque eadem hæc, quae tibi dixi, dicam idem illi. *Da.* Nullus sum.

Quid caussae est, quin hinc in pistrinum rectà proficiscar viâ?

Nihil est preci loci relictum, jam perturbavi omnia;
Herum sefelli, in nuptias conieci herilem filium:

300. Feci hodie, ut fierent, insperante hoc atque invito
Pamphilo.

Hem astutiâ! quod si quiessem, nihil evenisset mali
Sed eccum: ipsum video: Occidi,

Utinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me praecipitem darem!

Ibd. Scen. V.

P A M P H I L U S, D A V U S.

Pa. Ubi illic scelus est, qui me perdidit: *Da.* Perii.

Pa. Atque hoc confiteor,

Iure mihi obtigisse: quandoquidem tam iners, tam nulli consili

Sum. Servon' fortunas meas me commisisse futuli?

Ego pretium ob stultitiam fero: sed inultum nunquam id auferet.

Da. Posthac incolumen sat scio fore me, nunc si evi-
to hoc malum.

Pa. Sed quid ego nunc dicam patri? negabon' velle
me modo

310. *Qui sum pollicitus, ducere? Quâ fiducia id facere an-
deam?*

Nec quid de me nunc faciam, scio. Da. Nec, quid de
me, atque id ago sedulo.

*Dicam aliquid iam inventurum, ut huic malo aliquam
producam moram. Pa.* Oh!

Da. Visus sum. *Pa.* Ehodum, bone vir, quid ais? Vi-
den' me consiliis tuis

Miserum impeditum esse? Da. At iam expeditam. *Pa.*
Expedites? *Da.* Certe Pamphile.

Pa. Nempe ut modo. *Da.* Immo melius spero. *Pa.*
Oh, tibi ego ut credam, furcifer?

*Tu rem impeditam et perditam restituas? hem quo
fretus sum!*

*Qui me hodie ex tranquillissimâ re coniecisti in (has)
nuptias.*

An non dixi hoc esse futurum? Da. Dixti. *Pa.* Quid
meritus? *Da.* Crucem.

*Sed paullulum sine ad me ut redeam: iam aliquid di-
spiciam. Pa.* Hei mihi!

320. *Cur non habeo spatium, ut de te sumam supplicium,
ut volo?*

*Namque hocce tempus, praecavere mihi me, hand te
ulcisci sinit.*

Act. V. Sc. I.

CHREMES, SIMO

Ch. Sati' iam, sati' Simo, spectata erga te amicitia est mea.

Sati' periculi coepi adire, orandi iam finem face.

Dum studeo obsequi tibi, pene illusi vitam filiae.

Si. Imo enim quam maxime abs te postulo, atque oro:
Chreme,

Ut beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobēs.

Ch. Vide, quam iniquus sis prae studio; dum id efficias,
quod cupis:

Neque modum benignitatis, neque quid me ores, cogitas:

Nam si cogites, remittas iam me onerare iniuriis.

330. *Si.* Quibus? *Ch.* Ah rogitas? perpulisti me, ut homini
adolescentulo

In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoriâ

Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias;

Eius labore atque eius dolore, gnato ut medicarer tuo:

Impetrasti: incoepi, dum res tetulit: nunc non fert; feras.

Illam hinc civem esse aiunt: puer natus est, nos missos face.

Si. Per ego te Deos oro, ut ne illis animum inducas credere,

Quibus id maxime utile est, illum esse quam deterimum.

Nuptiarum gratiâ haec sunt ficta atque incoepta omnia.

Ubi ea caussa, quamobrem haec faciunt, erit adempta his, desinent.

340. *Ch.* Erras. Cum Davo egomet audivi iurgantem ancillam. *Si.* Scio. *Ch.* at

Vero vultu; cum ibi me adesse, neuter dum praesenserat.

Si. Credo: et id facturas Davus dudum praedixit mihi:

Et nescio quid tibi sum oblitus hodie ac volui dicere.
Ch. (Rem uti se habet, omnem comperi. At ecomm
 Davom: tute hunc interroga).

Act. V. Scen. II.

DAVUS, CHREMES, SIMO, DROMO.

Da. Ego commodiorem hominem, adventum ad tempus,
 non vidi. *Si.* Scelus!

Quemnam hic laudat? *Da.* Omnis res est iam in vado:
Si. Cesso alloqui?

Da. Heras est: quid agam? *Si.* O salve, bone vir.

Da. Hem Simo, o noster Chremes,

Omnia apparatus iam sunt intus. *Si.* Curasti probe.

Da. Ubi voles, arcesse, *Si.* Bene sane. id enim vero
 hinc nunc abest.

350. Etiam tu hoc respondes; quid istic tibi negotii est?

Da. Mihin'? *Si.* Ita.

Da. Mihine? *Si.* Tibi ergo. *Da.* Modo introii. *Si.*
 Quasi ego, quam dudum rogem.

Da. Cum tuo gnato una. *Si.* Anne est intus Pamphi-
 lus? crucior miser.

Eho, non tu dixisti esse inter eos inimicitias, carnufex?

Da. Sunt. *Si.* Cur igitur hic est? *Ch.* Quid illum
 censes? cum illa litigat.

Da. Imo vero indignum, Chreme, iam facinus faxo ex
 me audias.

Nescio qui senex modo venit: ellum, confidens, catus:
 Cum faciem videas, videtur esse quantivis pretii:

Tristis severitas inest in vultu, atque in verbis fides.

Si. Quidnam adportas? *Da.* Nihil equidem, nisi quod
 illum audivi dicere.

360. *Si.* Quid ait tandem? *Da.* Glycerium se scire esse civem Atticam.

Si. Hem, Dromo, Dromo. *Dr.* Quid est? *Si.* Dromo.
Da. Audi. *Si.* Si verbum addideris. Dromo.

Da. Audi, obsecro. *Dr.* Quid vis? *Si.* Sublimem hunc intro rape, quantum potes.

Dr. Quem? *Si.* Davom. *Da.* Quamobrem? *Si.* Quia lubet? rape inquam. *Da.* Quid feci? *Si.* Rape.

Da. Si quidquam me mentitum invenies, occidito. *Si.* Nihil audio:

Ego iam te commotum reddam. *Da.* Tamen et si hoc verum est. *Si.* Tamen.

Cura adservandum vinctum: atque audin'? quadrupedem constringito.

Age, nunc, iam ego pol' hodie, si vivo, tibi Ostendam, herum quid sit pericli fallere, et

Illi patrem. *Ch.* Ah ne saevi tantopere. *Si.* O Chreme.

370. Pietatem gnati! nonne te miseret mei?

Tantum laborem capere ob talem filium?

Age Pamphile, exi Pamphile, Ecquid et te pudet?

Ibid. Scen. III.

PAMPHILUS, SIMO, CHREMES.

Pa. Quis me volt? perii: pater est. *Si.* Quid ais, omnium? *Ch.* Ah.

Rem potius ipsam dic; ac mitte male loqui.

Si. Quasi quidquam in hunc iam gravius dici possiet.

Ain' tandem, civis Glycerium est? *Pa.* Ita praedicant.

Si. Ita praedicant? O ingentem confidentiam!

Num cogitat, quid dicat? num facti piget?

Num eius color pudoris signum usquam indicat?

Adeon? impotenti esse animo, ut praeter civium

380. Morem, atque legem, et sui voluntatem patris,

Tamen hanc habere studeat, cum summo probro?

Pa. Me miserum! *Si.* Hem, modone id demum senti, Pamphile?

Olim istuc olim, cum ita animum inducti tuum,

Quod cuperes aliquo pacto efficiendum tibi?

Eodem die istuc verbum vere in te accidit.

Sed quid ago? cur me exerceo? cur me macero?

Cur meam senectutem huius sollicito amentia? an

Pro huius ego ut peccatis supplicium sufferam?

Imo habeat, valeat, vivat cum illâ. *Pa.* Mi pater.

390. *Si.* Quid mi pater? quasi tu huius indigeas patris?

Domus, uxor, liberi inventi, invito patre:

Adducti, qui illam civem hinc dicant; viceris.

Pa. Pater, licetne pauca? *Si.* Quid dices mihi. *Ch.* At

Tamen, Simo, audi. *Si.* Ego audiam? Quid audiam,

Chremes? *Ch.* Attamen, dicat, sine. *Si.* Age, dicat, sino.

Pa. Ego me amare hanc fateor: si id peccare est, fateor id quoque.

Tibi, pater, me dedo: quidvis oneris impone, impera:

Hoc modo te obsecro, ut ne credas a me allegatum hunc senem;

Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam.

Si. Adducas? *Pa.* Sine, pater.

400. *Ch.* Aequum postulat: da veniam. *Pa.* Sine, te hoc exorem. *Si.* Sino.

Quidvis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar, Chreme.

Ch. Pro peccato magno paullum supplicii satis est patri.

*Ibid. Scen. IV.**CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILUS.*

Cr. (*Pamphilo*,) mitte orare, una harum quaevis caussa me, ut faciam, monet.

Vel tu, vel quod verum est, vel quod ipsi cupio *Glycerio*.

Ch. *Andrium* ego *Critonem* video? et certe is est. Salvos sis, *Crito*.

Quid tu *Athenas* insolens? *Cr.* Evenit: sed hiccine est *Simo*?

Ch. Hic est. *Si.* Men' quaerit? *eho*: tu *Glycerium* hinc civem esse ais?

Cr. Tu negas? *Si.* Itane huc paratus advenis? *Cr.* Quâ de re? *Si.* Rogas?

Tune impune haec facias? Tune hic homines adolescentulos

410. Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis?

Sollicitando et pollicitando eorum animos lactas? *Cr.* Sanusne es?

Pa. Perii. Metuo, ut substet hospes. *Ch.* Si, *Simo*, hunc noris satis,

Non ita arbitrere: bonus hic est vir. *Si.* Hic vir sit bonus?

Itane adtemperate venit hodie in ipsis nuptiis, Ut veniret antehac numquam? est vero huic credendum, *Chreme*.

Pa. Ni metuam patrem, habeo pro illâ re, illum quod moneam probe.

Si. *Sycophanta*? *Cr.* Hem. *Ch.* Sic, *Crito*, est hic; mitte. *Cr.* Videat, qui siet.

Si mihi pergit, quae volt, dicere: ea, quae non volt, audiet.

Ego isthaec moveo, aut curo? non tu tuum malum aequo animo feres?

420. Nam ego quae dico, vera an falsa audieris, iam sciri potest.

Atticus quidam olim navi fractâ apud Andrum eiectus est,

Et isthaec una parva virgo: tum ille egens, fortè applicat

Primum ad Chrysidis patrem se. *Si.* Fabulam inceptat. *Ch.* Sine.

Cr. Itane vero obturbat? *Ch.* Perge. *Cr.* Tum is mihi cognatus fuit,

Qui enim recepit: ibi ego exaudivi ex illo sese esse Atticum:

Is ibi mortuus est. *Ch.* Eius nomen? *Cr.* Nomen tam cito tibi?

Pha. *Pha.* Phania. *Ch.* Hem: perii. *Cr.* Verum hercle opinor fuisse Phanium.

Hoc certo scio, Rhamnusium se aiebat esse. *Ch.* O Iupiter!

Cr. Eadem haec, Chreme, multi alii in Andro tum audivere. *Ch.* Utinam id siet

430. Quod spero! echo, dic mihi, quid is eam tum, Crilo?

Suamne aiebat esse? *Cr.* Non. *Ch.* Cuam igitur? *Cr.* Fratris filiam.

Ch. Certe mea est. *Cr.* Quid ais? *Si.* Quid tu ais? *Pa.* Arrige aures, Pamphile.

Si. Qui credis? *Ch.* Phania ille, frater meus fuit. *Si.* Noram, et scio.

Ch. Is hinc bellum fugiens meque in Asiam persequens, proficiscitur.

Tum illam hic relinquere est veritus: post illa nunc
primum audio,

Quid illo sit factum. *Pa.* Vix sum apud me, ita ani-
mus commotus est metu,

Spe, gaudio, mirando hoc tanto tam repentino bono.

Si. Nae, istam multimodis tuam inveniri gaudeo. *Pa.*
Credo pater.

Ch. At mihi unus scrupulus etiam restat, qui me ma-
le habet. *Pa.* Dignus es.

440. Cum tuâ religione, odio, nodum in scirpo quaeris. *Cr.*
Quid istuc est?

Ch. Nomen non convenit. *Cr.* Fuit hercle aliud huic
parvae. *Ch.* Quod, Crito?

Numquid meministi? *Cr.* Id quaero, *Pa.* Egone huius
memoriam patiar meae

Voluptati obstare, cum ego possim in hac re medicari
mihi?

Non patiar: heus, Chreme: quod quaeris, Pasibula
est. *Cr.* Ipsa est. *Ch.* Ea est.

Pa. Ex ipsâ millies audiui. *Si.* Omnes nos gaudere
hoc, Chreme,

Te credo credere. *Ch.* Ita me Dii ament, credo. *Pa.*
Quid restat pater?

Si. Iamdudum res reduxit me ipsa in gratiam. *Pa.* O
lepidum patrem!

De uxore ita, ut possedi, nihil mutat Chremes? *Ch.*
Causa optuma est:

Nisi quid pater aliud ait. *Pa.* Nempe. *Si.* id scilicet.
Ch. Dos est, Pamphile,

450. Decem talenta. *Pa.* Accipio. *Ch.* Propero ad filiam:
eho, mecum, Crito:

Nam illam me haud nosse credo. *Si.* Cur non illam
huc transferri iubes?

Pa. Recte mones: Davo istue dedam iam negoti. *Si.*
Non potest.

Pa. Qui? *Si.* Quia habet aliud magis ex sese et maius.

Pa. Quidnam? *Si.* Vincit est.

Pa. Pater, non recte vincit est. *Si.* Haud ita iussi.

Pa. Iube solvi, obsecro.

Si. Age, fiat. *Pa.* At matura. *Si.* Eo intro. *Pa.* O faustum et felicem hunc diem!